

تحلیل راهبردی نقش و کارکرد گردشگری در توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی شهر مراغه)

یاسر معرب^۱

امید حیدری^۲

دکتر اسماعیل صالحی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۱۸

چکیده

صنعت گردشگری در سال‌های اخیر رشد فزاینده‌ای یافته است. پیش‌بینی‌های انجام گرفته نشان می‌دهد در سال‌های آتی این روند روبه رشد گردشگری توجه بیش‌تری خواهد یافت. در این پژوهش به گردشگری شهرستان مراغه که دارای توانایی‌ها و ظرفیت‌های بالقوه در این بخش است پرداخته شده است. هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با بکارگیری مدل تحلیل استراتژیک SOAR و همچنین روش AHP ضمن شناسایی ابعاد گردشگری شهرستان مراغه که در توسعه منطقه می‌تواند موثر باشد به ارائه راهکارها و تعیین استراتژی‌های کاربردی برای توسعه گردشگری این منطقه پرداخته شود. روش تحقیق این پژوهش توصیفی-تحلیلی و برداشت میدانی بوده است و مبانی نظری آن براساس مطالعات کتابخانه‌ای انجام گرفته است. لازم به ذکر است جامعه آماری این تحقیق گردشگران، نخبگان و کارشناسان شهر مراغه است. حجم پرسشنامه با توجه به تعداد گردشگران بر اساس فرمول کوکران، ۱۵۰ نفر مورد محاسبه قرار گرفت. تحلیل صورت گرفته در مدل AHP از نظر کارشناسان، نخبگان و گردشگران وجود جاذبه‌های طبیعی، وجود آثار تاریخی مربوط به دوره‌های مختلف و وجود منطقه فسیلی مراغه با اختصاص وزن‌های ۰/۲۳۵، ۰/۲۱۱ و ۰/۱۵۴ از نقاط قوت این منطقه محسوب می‌شوند. نتایج تحلیل‌ها در بخش فرصت‌های منطقه نیز حاکی از آن است که، توسعه و حفظ باغات شهرستان با وزن ۰/۲۸۵ به همراه سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در گردشگری منطقه با وزن ۰/۲۳۵ و بسترسازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری با وزن ۰/۱۶۵ می‌توانند بخش‌های پیشرو توسعه توریسم این منطقه باشند.

واژگان کلیدی: تحلیل راهبردی، گردشگری، مدل SOAR، روش AHP، مراغه

^۱ دانشجوی دکتری برنامه ریزی محیط زیست، دانشگاه تهران

^۲ کارشناس ارشد برنامه ریزی محیط زیست، دانشگاه تهران

^۳ دانشیار برنامه ریزی محیط زیست، دانشگاه تهران

۱- مقدمه

تغییرات اساسی در بافت شهرها و افزایش نسبی شهرنشینی و مهاجرت روستاها به شهرهای بزرگ، تراکم و انباشتگی جمعیت در شهرهای سطح کشور و کاهش چشمگیر مساحت واحدهای مسکونی در شهرهای بزرگ و همچنین تغییرات عمده در روابط اجتماعی شامل روابط ما بین اعضاء خانه و خانواده و دوستان و آشنایان، نیاز بیش از پیش به وجود اماکن توریستی و تفریحی و فضاهای سیاحتی را در کلیه شهرها ایجاد می نماید. به همین دلیل جستجو و مکان‌یابی و باور نمودن منابع نهفته گردشگری در سطح شهرها ضروری است که از این طریق می توان انگیزه‌ای برای روابط گروهی و پر کردن اوقات فراغت و تفریحات سالم به وجود آورد. صنعت گردشگری یکی از مهم ترین بخش‌های اقتصادی جهان است که در سال‌های اخیر رشد فزاینده‌ای را به دنبال داشته است (سبحانی، ۱۳۸۹: ۱۱۴) و به عنوان روجه رشد ترین صنعت اشتغال‌زا در دنیا و دومین صنعت پس از نفت شناخته شده و در توسعه کشورها بسیار مهم بوده است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۳). به دلیل توسعه روز افزون این صنعت بسیاری از صاحب نظران آن را صنعت مسلط سال‌های آینده معرفی می‌کنند (بیاتی خطیبی، و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۹). همچنین بر اساس گزارش سال ۲۰۱۰ سازمان جهانی توریسم، در سال منتهی به ۲۰۱۰ درآمد ناشی از توریسم بین المللی رقمی نزدیک به یک هزار میلیارد دلار آمریکا یعنی روزی ۳ میلیارد دلار آمریکا بوده است. ۳۰ درصد صادرات خدمات جهان و ۶ درصد از مجموع کل صادرات کالا و خدمات در سطح بین المللی را شامل می‌شود (مجله سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۱۰). از سویی دیگر توسعه به یکباره و بدون برنامه صنعت توریسم ممکن است کشور را با چالش‌های جدی مواجه سازد (ولیزاده، ۱۳۸۵: ۵) و به قیمت تخریب فرهنگ جامعه میزبان، افزایش ناسازگاری‌های اجتماعی، تخریب محیط زیست و آلودگیهای زیست محیطی جوامعی تمام شود که با چشم بسته به استقبال آن رفته اند. بنابراین، امروزه برنامه ریزی جامع‌تری لازم است تا بتواند راهبردهای هماهنگ شده‌ای را جهت توسعه تدوین کند که با شرایط و الزامات قابل پیش بینی و غیر قابل پیش بینی سال‌های آینده منطبق و سازگار باشد (بهرامی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲).

توسعه پایدار به عنوان پارادایم غالب در سده بیست و یکم، به طور روز افزونی در گفتارها و نوشتارهای صاحب نظران و دولت مردان، به عنوان تنها راه حل برای معضلات موجود جهانی به ویژه مشکلات زیست محیطی مطرح شده است (رضوانی، ۱۳۸۷: ۱۰۵-۱۰۶). موضوع توسعه پایدار از اواخر دهه‌ی ۸۰ میلادی در بسیاری از پژوهش‌های توسعه، به طور کل و در پژوهش‌های گردشگری، به طور خاص رواج یافت (لیو، ۲۰۰۳: ۴۵۹). امروزه پایداری به نحو گسترده‌ای به عنوان رویکردی بنیادین، برای نوع توسعه، از جمله توسعه گردشگری پذیرفته شده و در مباحث سیاسی و محیطی، گردشگری پایدار به عنوان مفهومی نو، برای مقابله با آثار مخرب توسعه گردشگری مطرح شده است (کاوس، ۲۰۰۰: ۴۸۴).

یکی از مفاهیم مهمی که در ۲۰ سال گذشته به ادبیات گردشگری وارد شده، همین مفهوم گردشگری پایدار است (میوزر و پنن، ۲۰۱۳: ۹۱). تاکنون تعاریف متعددی از پایداری و توسعه پایدار در گردشگری ارائه شده که برگرفته از مفهوم توسعه پایدار است (کوکانن و مورالس، ۲۰۱۳: ۱۲۶). که وجود تعاریف متعدد از توسعه‌ی پایدار گردشگری حاکی از اهمیت این موضوع و ابهامات موجود در آن است که باید مورد بررسی قرار گیرد. مفاهیم اولیه گردشگری پایدار اولین بار توسط جانک کریپندورف و دیگران در دهه ۱۹۸۰ بیان شد و از آن پس در جاهای زیادی تمرین و آزمایش شده است (گل محمدی، ۱۳۸۸: ۶۸). پایداری در گردشگری در سطوح مختلف اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی تعریف شده است و به کیفیت تجربه گردشگران و سودآوری برای ساکنان وابسته است (گلدوز: ۲۰۰۹: ۱۳). هر منطقه‌ای با توجه به پتانسیل‌ها و امکانات موجود خود می‌تواند از راه‌های مختلف در محور توسعه قرار گیرد و با توسعه در یک بخش، زمینه توسعه در سایر بخش‌ها را فراهم کند. اولین قدم برای توسعه منطقه، توسعه اقتصادی آن است. در نتیجه، با توجه به هدف اصلی گردشگری که تولید درآمد و جذب سرمایه برای منطقه است، نقش راهبردی و کلیدی گردشگری در توسعه هر منطقه‌ای نمایان می‌شود (صداقتی و غفوریان، ۱۳۹۰: ۱). در واقع توریسم در جهان امروز تنها به عنوان گردش و تفریح مطلق تلقی نمی‌شود. بلکه یک صنعت است که به مانند همه صنایع دیگر احتیاج به لوازم و ابزارهای خاصی داشته و لذا همانند یک فن و صنعت عظیم و اصیل برای رشد و پیشرفت احتیاج به پژوهش و تحقیق دارد (حیدری چپانه و حسین زاده دلیر، ۱۳۸: ۲۶). بنابراین برای فراهم کردن بستر مناسب جهت توسعه این صنعت، شناسایی این جاذبه‌ها در مرحله اول و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها در مرحله دوم امری ضروری است. هر کشوری که بخواهد در راه توسعه‌ی گردشگری خود گام بردارد، لازم است از لحاظ آمایش سرزمین و تعیین توانمندی جاذبه‌های گوناگون گردشگری در مناطق مختلف، مکان‌هایی را برای ایجاد زیرساخت‌های آن به صورت دهکده یا مجتمع و با هدف توسعه‌ی گردشگری انتخاب و سازماندهی کند (فورسلاید و همکاران، ۲۰۰۲: ۹۷). در دو دهه اخیر، دانش جدیدی به عنوان آینده پژوهی پدید آمده که به جای برنامه ریزی خطی و قطعی برای آینده واحد می‌کوشد با کاوش در امکانات وسیع و ناشناخته انسان و فناوری، افق بازتری را به سمت انواع آینده‌های ممکن و مطلوب پیش روی انسان بگشاید. در نتیجه، برنامه ریزی در مفهوم دنباله روی از گذشته یا پیش بینی برای آینده جای خود را به برنامه‌ریزی در مفهوم ساختن آینده یا آینده آفرینی داده است (مهدیزاده، ۱۳۸۹: ۱۲). همچنین گسترش گردشگری می‌تواند باعث توزیع عادلانه درآمد در سطح ملی شود و تا حدودی با پر کردن شکاف توسعه بین مناطق مختلف کشور ناشی از تخصیص ناعادلانه منابع مالی در یک قرن گذشته به توسعه پایدار در تمام نواحی کشور کمک کند. شهرستان مراغه دارای توان‌های بالقوه و جاذبه‌های متعدد گردشگری است و قابلیت‌های اطمینان بخشی را برای توسعه و گسترش این صنعت دارا می‌باشد. موقعیت و ویژگی‌های جغرافیایی و اقلیمی، آثار

قابل توجه تاریخی، فرهنگی و طبیعی پتانسیل بالایی را در زمینه گردشگری به این منطقه بخشیده است و به عنوان یک شهرستان توریست‌پذیر مطرح می‌سازد. لذا توسعه گردشگری می‌تواند عامل مهم و تاثیر گذار در رشد و توسعه این شهرستان باشد. اما دستیابی به این مزایا و پتانسیل‌ها زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که برنامه صحیح و متمرکزی که قابلیت بازخورد و تطبیق با شرایط جدید را داشته باشد ارائه شود. در نهایت گفتنی است که هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با بکارگیری فرایند برنامه‌ریزی استراتژیک SOAR و همچنین روش AHP ضمن شناسایی ابعاد گردشگری شهرستان مراغه که در توسعه منطقه می‌تواند موثر باشد به ارائه راهکارها و تعیین استراتژی‌های کاربردی برای توسعه گردشگری این منطقه پرداخته شود. همچنین تحقیق حاضر در پی پاسخ دادن به پرسش‌های زیر می‌باشد:

- آیا گردشگری می‌تواند بر روی توسعه تاثیر داشته باشد؟
- میزان اثرگذاری گردشگری بر روی گسترش و توسعه منطقه ای شهرستان مراغه به چه میزانی است؟

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

در بحث مبانی نظری می‌توان گفت که، برنامه‌ریزی گردشگری همواره نیازمند به در نظر داشتن ابعاد زیست محیطی، زیر ساخت‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی است. این در حالی است که می‌بایست انواع برنامه‌ریزی برای موارد یاد شده در یک راستا و به موازی هم صورت گیرد. مرور ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری نشان می‌دهد که تاکنون، چهار رویکرد عمده در مورد برنامه‌ریزی بخش گردشگری وجود داشته است:

- ۱- دیدگاه رشدگرا که گردشگری را ابزاری برای بهبود شاخص‌های اقتصادی می‌داند.
- ۲- رویکرد فیزیکی- فضایی که گردشگری را یک پدیده‌ی فضایی و منبع مورد استفاده در سامانه‌ی فضا می‌داند.
- ۳- دیدگاه اجتماعی که گردشگری را برای شکوفایی بهبود شرایط زیستی جوامع مفید می‌داند.
- ۴- رویکرد توسعه‌ی پایدار که گردشگری را به مثابه ابزاری توانمند در راستای اجرای سیاست‌های توسعه‌ی پایدار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد و رویکردی جدید به شمار می‌رود (تولایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۳).

در مباحث گردشگری یک رویکرد دیگر که توجه خبرگان گردشگری را جلب کرده، برنامه‌ریزی استراتژیک است. برنامه‌ریزی استراتژیک گردشگری به جهت قابلیت انطباق با شرایط بحرانی تفاوت ویژه‌ای با سایر برنامه‌های گردشگری دارد. بیشتر جنبه عملیاتی دارد و رویدادهای خلاف انتظار را مد نظر قرار می‌دهد (اوسلن، ۱۹۹۲). اهمیت برنامه‌ریزی استراتژیک گردشگری نسبت به سایر رویکردهای برنامه‌ریزی گردشگری از این‌رو است که، این نوع برنامه‌ریزی، به عوامل محیطی و

فرهنگی - اجتماعی بر اساس تحلیل دقیق منابع و توسعه کنترل شده، تاکید بیشتری می‌نماید. برنامه‌ریزی استراتژیک گردشگری با نگرش بلند مدت به پیش بینی آینده می‌پردازد و از این‌رو اطلاعاتی را در خود دارد که برای اقدامات دراز مدت مدیران بسیار مفید خواهد بود و اقدامات واحدهای مختلف را در یک مسیر جهت می‌بخشد. برنامه‌ریزی استراتژیک به سازمان‌ها این امکان را می‌دهد که با شیوه خلاق عمل کنند و بدین گونه، سرنوشت خود را رقم بزنند (بهرامی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱). امروزه، در کشورهای در حال توسعه مثل ایران، برای ایجاد توسعه همه جانبه و پایدار و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به جای منابع نفتی، نیازمند استفاده از تمام امکانات و قابلیت‌ها هستیم (مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲: ۲۷). اقتصاددانان صنعت گردشگری را صنعتی پویا و روبه رشد می‌دانند. از این رو کشور ایران به لحاظ تنوع آب و هوایی از یک سو و وجود مکان‌های تاریخی و فرهنگی منحصر به فرد از سوی دیگر، یکی از چند کشور انگشت شمار جهان است که تاکنون از ظرفیت‌های بالقوه خود در این زمینه به نحو مطلوبی استفاده نکرده است. بررسی وضعیت صنعت گردشگری در ایران و ملاحظه ارقام درآمدی ارزی حاصل از آن، حاکی از این است که به رغم این واقعیت که ایران یکی از ده کشور مهم جهان از حیث آثار تاریخی و باستانی است کمتر از یک هزارم درآمد جهانی حاصل از گردشگری را نصیب خود کرده است. حال آن که با توجه به اتکای بیش از حد اقتصاد ایران به صادرات نفت خام و آسیب پذیری فراوان آن در اثر تغییرات قیمت نفت و سایر شوک‌های اقتصادی و غیراقتصادی، توسعه صنعت گردشگری تا حد زیادی می‌تواند این آسیب پذیری را بکاهد و سیاستگذاران اقتصادی را نیز در فائق آمدن بر مشکلات جاری، از قبیل کمبود درآمدهای ارزی، پایین بودن سطح درآمد جامعه، پایین بودن صادرات غیر نفتی و مشکل بیکاری، کمک کند (موسایی، ۱۳۸۳: ۲۲۷). همچنین گسترش گردشگری می‌تواند باعث توزیع عادلانه درآمد در سطح ملی شود و تا حدودی با پر کردن شکاف توسعه بین مناطق مختلف کشور ناشی از تخصیص ناعادلانه منابع مالی در یک قرن گذشته به توسعه پایدار در تمام نواحی کشور کمک کند. شهرستان مراغه دارای توان‌های بالقوه و جاذبه‌های متعدد گردشگری است و قابلیت‌های اطمینان بخشی را برای توسعه و گسترش این صنعت دارا می‌باشد. موقعیت و ویژگی‌های جغرافیایی و اقلیمی، آثار قابل توجه تاریخی، فرهنگی و طبیعی پتانسیل بالایی را در زمینه گردشگری به این منطقه بخشیده است و به عنوان یک شهرستان توریست‌پذیر مطرح می‌سازد. لذا توسعه گردشگری می‌تواند عامل مهم و تاثیر گذار در رشد و توسعه این شهرستان باشد. اما دستیابی به این مزایا و پتانسیل‌ها زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که برنامه صحیح و متمرکزی که قابلیت بازخورد و تطبیق با شرایط جدید را داشته باشد ارائه شود. جدول شماره ۴ اختصاص به تبیین برخی از کارهای انجام شده در سال‌های اخیر در ارتباط با حوزه گردشگری دارد.

جدول ۴: مطالعاتی در حوزه گردشگری

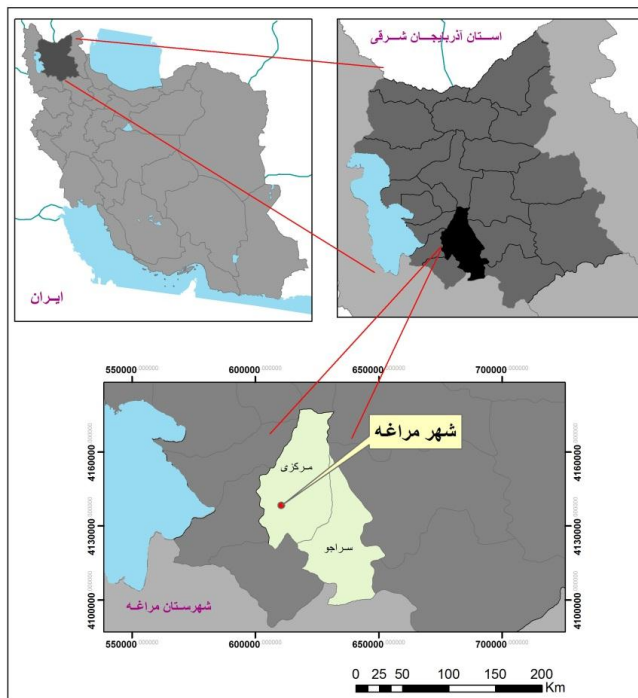
موضوع	مؤلف	توضیحات
گردشگری، سیاست عمومی توسعه منطقه‌ای	کومرال و اندر (۲۰۱۲)	به بررسی سیاست‌های عمومی توریسم در توسعه منطقه‌ای می‌پردازند.
گردشگری و رقابت‌های منطقه‌ای	آرگنتینو (۲۰۰۸)	به بررسی نقش گردشگری در رقابت‌های منطقه می‌پردازد و به این نتیجه می‌رسد که توریسم در توسعه دره دورو تاثیر زیادی می‌تواند داشته باشد
گردشگری و توسعه پایدار منطقه‌ای	پدرو (۲۰۰۶)	به بررسی نقش گردشگری و اکوتوریسم در توسعه پایدار منطقه‌ای پرداخته است.
ارزیابی و اولویت بندی جاذبه های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری بر اساس مدل های تصمیم گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سنندج)	قالیباف و شعبانی- فرد (۱۳۹۰)	با استفاده از روش ارزیابی چندمعیاره به مطالعه و بررسی پتانسیل های گردشگری شهرستان سنندج پرداختند.
بررسی تاثیر گردشگری در توسعه روستایی مورد مطالعاتی روستای ورکانه همدان	گودرزی و مهدی (۱۳۹۰)	با استفاده از رویکرد استراتژیک در چارچوب مدل SWOT به تبیین جایگاه گردشگری در توسعه روستایی پرداخته‌اند
ارزیابی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی مراغه	کریمی و شریفی (۱۳۹۲)	با استفاده از مدل SWOT به بررسی استراتژی-های مناسب برای توسعه گردشگری روستایی بخش مرکزی مراغه می‌پردازند
بررسی نقش گردشگری در توسعه روستایی با استفاده از مدل SWOT مورد مطالعه: روستای خور شهرستان خوسف	مرادی و خاتمی (۱۳۹۱)	با استفاده از مدل SWOT به تحلیل قابلیت‌های گردشگری روستای خور در شهرستان خوسف می‌پردازند
تحلیل و بررسی گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار شهری (نمونه موردی: اصفهان)	اعتمادی‌نیا و مصلحی (۱۳۹۱)	با استفاده از تکنیک SWOT به تحلیل نقاط قوت، ضعف و فرصت، تهدیدهای توسعه گردشگری شهر اصفهان می‌پردازند.

مروری بر پیشینه تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه برنامه‌ریزی استراتژیک گردشگری بیش‌تر از تحلیل SWOT استفاده کرده‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد در نتایج این مدل به صورت ناخودآگاه تمرکز بر روی نقاط ضعف و تهدید داشته از طرفی دیگر این مدل فاقد توانایی لازم برای اولویت‌بندی نتایج می‌باشد. لذا در این پژوهش ضمن ارائه مدل SOAR به منظور کاهش نقاط ضعف SWOT، از روش ارزیابی چند معیاره AHP نیز برای اولویت‌بندی نتایج حاصل از مدل SOAR بهره گرفته شده است.

۳- مواد و روش‌ها

معرفی منطقه مورد بررسی

شهرستان مراغه با وسعتی معادل ۲۱۸۶ کیلومتر مربع، در جنوب شهرستان‌های بستان‌آباد، تبریز، اسکو و عجب‌شیر و در کرانه‌های جنوبی استان آذربایجان شرقی قرار دارد (شکل ۱). این شهرستان از نظر تقسیمات کشوری از دو بخش، شش دهستان، دو شهر به نام‌های مراغه و خراجو و ۱۵۸ آبادی دارای سکنه تشکیل شده است. منطقه مراغه، تابلوی تمام‌نمایی از زیبایی‌های طبیعی و تاریخ آذربایجان است. این شهر و منطقه پیرامونی آن، بعنوان یک باغ شهر، با آثار ارزشمند تاریخی، در دامنه کوه اساطیری سهند، بارج‌های تاریخی، دیاری برخوردار از روستاهای شگفت و اعجاب برانگیز و چشمه‌های آب معدنی فراوان، محل بزرگ‌ترین مناطق فسیلی جهان، منطقه‌ای که در آن نخستین سکونتگاه‌ها و معابد بشری شکل گرفته‌اند.

شکل ۱- موقعیت و تقسیمات سیاسی شهرستان مراغه

روش تحقیق این مقاله توصیفی - تحلیلی بوده و برداشت میدانی بوده است و از نظر نوع پژوهش کاربردی می باشد و جهت دستیابی به اهداف تحقیق، ابتدا چهارچوب نظری این تحقیق از طریق جمع آوری اطلاعات از منابع کتابخانه ای، مجله های خارجی، کتاب ها و منابع داخلی

جمع‌آوری شد. در راستای تکمیل اطلاعات مورد نیاز، شناخت وضع موجود از طریق مصاحبه و پرسشنامه صورت پذیرفت. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی و راهبردهای مورد نظر و امکان سنجی نقاط قوت و فرصت‌های موجود از تکنیک SOAR استفاده شده است. این مدل ترکیبی از استراتژی SWOT و دیدگاه مثبت‌شناسی است که ژاکلین ام استاورس آن را مطرح می‌کند. دیدگاه مثبت‌شناسی به جای تمرکز بر مشکلات و ضعف‌ها و تهدیدها به شناسایی و ایجاد قوت‌های کنونی و فرصت‌های سود بخش می‌پردازد. در نگرش مثبت شناسی نقاط مثبت و فرصت‌ها را تا آنجا رشد می‌دهیم که بتوانیم از طریق آن ضعف‌ها و تهدیدها را پوشش دهیم. استراتژی SOAR با یک تحقیق استراتژیک آغاز می‌شود.

یکی از روش‌های سنتی که در چند دهه اخیر در برنامه ریزی راهبردی از آن استفاده شده است مدل SWOT است. این مدل براساس شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید به بررسی و ارائه راهبردهای استراتژیک می‌پردازد. اما امروزه طی سال‌ها استفاده از این مدل کاربردی و ارزیابی آن، به نظر می‌رسد که تاکید بر ضعف‌ها و تهدیدها در این مدل موجب کم‌توجهی به قوت‌ها و فرصت‌ها می‌شود. در نتیجه اندیشمندان با ترکیب تکنیک سوات و دیدگاه مثبت‌شناسی، مدل استراتژیک SOAR را مطرح می‌کنند (S: Strengths O: Opportunities A: Aspirations R: Results). مدل SOAR یک چهارچوب کاملاً مثبت برای تفکر استراتژیک، گفتگو و تجزیه و تحلیل است. این چهارچوب از طریق همکاری، تفاهم مشترک و تعهد به تحقیق عملی، به افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها اجازه ایجاد یک استراتژی و یا برنامه استراتژیک آینده را می‌دهد. این دیدگاه به فرآیندی می‌پردازد که می‌تواند درحالی که رضایت ذینفعان را جلب می‌کند کارایی را افزایش دهد (آمادو، ۲۰۰۵؛ کاکس، ۲۰۰۵؛ شریدر، ۱۹۹۵؛ لودما و کاکس، ۲۰۰۵). علی‌رغم اینکه مدل SWOT و SOAR به دلیل وجه اشتراک در قوت و فرصت‌ها که بر گرفته از مدل SWOT می‌باشد دارای اساس و بنیان مشابه هستند. داری یکسری تفاوت‌های مهمی هستند که، باعث می‌شود مدل SOAR از قوت‌ها و فرصت‌های مطرح شده در مدل SWOT فراتر رود (ژاکلین و همکاران، ۲۰۰۹). تفاوت کلیدی که بین دیدگاه SOAR و تحلیل SWOT وجود دارد این است که، SOAR بر نقاط قوت و فرصت‌های موجود به جای تمرکز بر روی ضعف‌ها و تهدیدها تاکید می‌کند. در حالی که صرف زمان مساوی بر روی هر کدام از عوامل چهارگانه SWOT به معنای صرف نیمی از زمان ممکن بر روی نقاط ضعف و تهدیدها و نیمه دیگر بر روی نقاط قوت و فرصت‌ها می‌باشد که این تلاش موجب تاخیر در پیشروی پژوهش می‌شود (ژاکلین و همکاران، ۲۰۰۹). تحقیقات نشان داده است که برنامه‌ریزی بر روی نقاط قوت افراد و سازمان‌ها منجر به تولید نتایج بهتری نسبت به زمانی که برنامه‌ریزی بر پایه تصحیح نقاط ضعف افراد و سازمان‌ها می‌شود. جیمزهارتر و دونالدجیفتون محققان مرکز Gallup poll، طی تحقیقی که به انجام رساندند به این نتیجه رسیدند که در

سازمان‌هایی که افراد بر روی نقاط قوت خود تکیه می‌کنند بهره‌وری ۱/۵ برابر زمانی است که بر روی نقاط ضعف خود تاکید و تمرکز دارد (دونالد و همکاران، ۲۰۰۳).

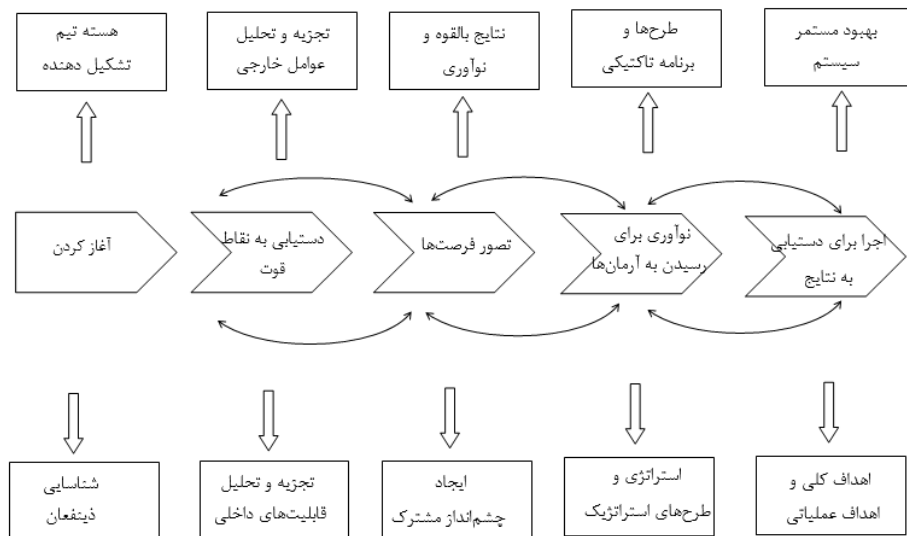
در این تحقیق بزرگترین نقاط قوت و فرصت‌ها در جامعه از طریق افراد مشارکت‌کننده و دارای سهم کشف خواهد شد. سپس از افراد مشارکت‌کننده در این فرایند دعوت می‌شود تا خود، آرمان‌ها و آرزوهایی را برگزینند که ترجیح می‌دهند در آینده به آن‌ها دست یابند. در نهایت، با برنامه‌های تشویقی و بازنگرانه نتایج مطلوب قابل اندازه‌گیری انتخاب خواهد شد در شکل ۲ چارچوب مدل SOAR آورده شده است. (خاوریان گرمسیر و همکاران، ۱۳۹۲). در ادامه باید گفت با توجه به تازه مطرح شدن این مدل و تجربه کم در کشورهای مختلف در رابطه با این مدل به ویژه در بخش گردشگری، در تعیین بخش‌های کلیدی آن در اکثر مواقع ممکن است دچار انحراف ناشی از ارزیابی ذهنی شویم. از طرف دیگر از آن جایی که مدل SOAR همانند مدل SWOT در اکثر مواقع توانایی این را ندارد که راهبردها و استراتژی‌هایی را که مطرح می‌کند اولویت‌دهی کند بلکه بیش‌تر موارد فقط با قضاوت کارشناسی همراه است. لذا برای حداقل کردن ارزیابی‌های ذهنی و نظام‌مند کردن قضاوت‌های کارشناسان و اولویت‌دهی راهبردها و رسیدن به مهم‌ترین استراتژی از تلفیق SOAR و AHP استفاده می‌گردد. فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، برای اولین بار توسط ساعتی در ۱۹۸۰ مطرح شد (دنگ، ۱۹۹۹). AHP تصمیمات پیچیده را با ساختار بندی معیارها در یک چهارچوب سلسله مراتبی حل می‌کند. سلسله مراتب از طریق مقایسات زوجی قضاوت‌های فردی به جای تلاش برای اولویت‌بندی تصمیمات و گزینه‌ها به طور همزمان ساخته شده است (ساعتی، ۱۹۸۰). در واقع AHP یک روش تجزیه و تحلیل سیستماتیک و سلسله مراتبی است که کمی کیفی است. و با کمک آن ما می‌توانیم از انحراف ناشی از ارزیابی‌های ذهنی خلاص شویم (لی و همکاران، ۲۰۱۱: ۴۸۸؛ وفایی و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۲۵). مقایسه زوجی یک روش پایه اندازه‌گیری در AHP است. این مقایسه در فرآیند تصمیم‌گیری استفاده می‌شود تا به شکل یک ماتریس دو جانبه تصمیم‌گیری شکل بگیرد. با ایجاد مقایسات زوجی در هر سطح از سلسله مراتب، می‌توانند وزن نسبی را برای تشخیص اهمیت این معیارها توسعه دهند (بروشاکی و مالچسکی، ۲۰۰۸). ساعتی یک مقیاس مناسب اندازه‌گیری را که از ۱ تا ۹ برای مقایسه زوجی پیشنهاد داد. که ۱ به معنی عدم تفاوت اهمیت یک معیار در مقایسه با معیار دیگر و ۹ به معنی یک معیار بسیار مهمتر از دیگری است (وچیدنیا و همکاران، ۲۰۰۹: ۳۰۴۹). لازم به ذکر است جامعه آماری این تحقیق گردشگران، نخبگان و کارشناسان شهرستان مراغه است. حجم پرسشنامه با توجه به تعداد گردشگران بر اساس فرمول کوکران (رابطه ۱-۱) مورد محاسبه قرار گرفت.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

رابطه (۱-۱)

n=تعداد نمونه مورد نیاز Z=سطح اطمینان(۹۵٪) d=درصد خطای پذیرفته شده(۵٪)

طبق رابطه ۱-۱ با درصد خطای ۵ درصد میزان نمونه مورد نیاز برابر ۱۵۰ پرسشنامه به دست آمد. توزیع پرسشنامه بین گردشگران با توجه به هدف تحقیق به صورت نمونه‌گیری طبقه بندی شده (بین افراد با تحصیلات دانشگاهی) بوده است. در نهایت با توجه به اولویت‌های به دست آمده از تحلیل‌های نقاط قوت و فرصت به ارائه پیشنهادهای کاربردی برای رسیدن به آرمان‌ها و نتایج مورد انتظار پرداخته می‌شود. لذا شاخص‌های تحقیق حاضر با نظر به مدل SOAR نقاط قوت و ضعف منطقه مورد بررسی می‌باشد، و میزان هر کدام از آنها به صورت خروجی روش تحلیل سلسله مراتبی آمده است.

شکل ۲- چارچوب مدل SOAR

منبع: (استاورس و سایننت، ۲۰۰۹)

۴- یافته‌های تحقیق

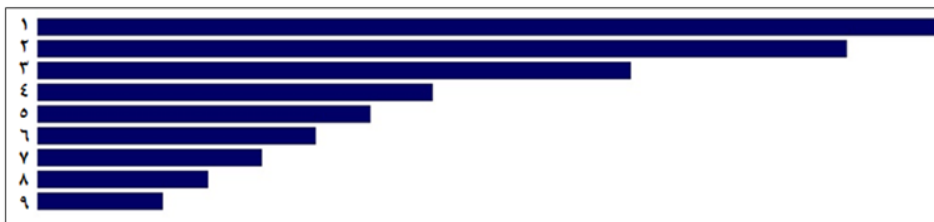
براساس شکل ۲ مراحل کار در فرایند SOAR شامل پنج مرحله آغاز کار، دستیابی به نقاط قوت، تصویر فرصت‌ها، نوآوری برای رسیدن به آرمان‌ها و اجرا برای دستیابی به نتایج می‌باشد. در این پژوهش نیز این مراحل برای تحلیل گردشگری شهر مراغه آورده شده است.

۱- آغاز کردن: بعد از تشکیل تیم تشکیل دهنده پژوهش، ذینفعان تاثیر گذار در گردشگری این شهر شناسایی شد که عبارتند از: گردشگران مراجعه کننده، نخبگان و صاحب‌نظران منطقه، شهرداری مراغه، کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و مردم محلی منطقه به بحث و مصاحبه با آن‌ها پرداخته شد. ۲- دستیابی به نقاط قوت: در این مرحله بعد از مصاحبه و گفت‌وگو با افراد ذینفع ابتدا افراد به ارائه نظرات خود در مورد نقاط قوت منطقه پرداختند سپس به تجزیه و تحلیل قابلیت‌های داخلی پرداخته شد. همچنین عوامل خارجی نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و در نهایت نقاط قوت شناسایی شدند. ۳- تصور فرصت‌ها: بعد از دستیابی به نقاط قوت در این مرحله با استفاده از نتایج بالقوه موجود و نوآوری‌های صورت گرفته سعی بر آن شد تا با گفت و گو‌های مختلف چشم انداز مشترک بین بهره‌وران مختلف حاصل گردد. سرانجام براساس چشم اندازهای مشترک بین ذی‌نفعان به ارائه و بررسی فرصت‌های مختلف در گردشگری منطقه پرداخته شد.

۴- نوآوری برای رسیدن به آرمان‌ها: در این مرحله بر اساس فرصت‌های مطرح شده در مرحله قبلی در راستای رسیدن به آرمان‌های مهم در زمینه گردشگری منطقه طرح‌های استراتژیک و برنامه‌های تاکتیکی ارائه گردید. سرانجام بعد از طی شدن مراحل قبلی و بازبینی و تحلیل نتایج مجموعه نقاط قوت، فرصت، آرمان و نتایج بر اساس این مدل در جدول ۵ ذکر گردید. ۵- اجرا برای دستیابی به نتایج: مرحله پایانی در مدل SOAR مرحله اجرا می‌باشد. در این مرحله گفته‌ها و برنامه‌های مطرح شده در مراحل قبلی جنبه عملی به خود می‌گیرند و سعی می‌شود گروه‌های مختلف ذینفع در اجرای برنامه و آرمان‌های مطرح شده مشارکت فعال داشته و به طور مداوم از نتایج اجرای برنامه‌ها با خبر شوند. در ادامه به تلفیق مدل SOAR و AHP پرداخته شد. در این مرحله ابتدا بر اساس نظر کارشناسان و نخبگان عرصه گردشگری منطقه، که به توانایی‌ها و پتانسیل‌های شهرستان کاملاً آشنایی دارند؛ به وزن‌دهی نقاط قوت و فرصت‌های به دست آمده که در مدل SOAR مطرح شده‌اند، پرداخت می‌شود. جدول ۵ وزن‌دهی انجام شده اولویت‌بندی نقاط قوت براساس مدل AHP ارائه می‌کند بر همین اساس نمودار ۱ نیز اختصاص به این اولویت‌بندی براساس نرم‌افزار Expert choice دارد. همچنین نظر کارشناسان و نخبگان بر اساس تحلیل در مدل AHP برای فرصت‌های گردشگری منطقه نیز به شرح جدول ۶ به دست آمد. در نمودار ۲ نیز این اولویت‌بندی براساس نرم‌افزار Expert choice نشان داده شده است.

جدول ۵: نقاط قوت، فرصت، آرمان و نتایج براساس مدل SOAR

	فرصت‌ها	قوت‌ها
بررسی استراتژیک STRATEGIC INQUIRY	<ul style="list-style-type: none"> - وجود آثار مختلف ثبت شده ملی در منطقه - تنوع بخشیدن به محصولات گردشگری منطقه - استفاده از المان‌های فرهنگی و تاریخی بومی مثل اساتید برجسته‌ای چون اوحدی مراغه‌ای - امکان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای تقویت جاذبه‌های محلی - توسعه و حفظ باغات شهرستان به عنوان عامل جذب جمعیت - نزدیکی به قطب‌های گردشگری مجاور (تبریز، ارومیه، اردبیل) - بستر سازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری - امکان جذب همکاری‌های بین‌المللی با توجه به شهرت منطقه فسیلی مراغه 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود جاذبه‌های طبیعی اعم از چشم‌های آب معدنی، قله سهند، مراتع مختلف - وجود محیط آرام و بکر در مناطق گردشگری روستایی منطقه - وجود آثار تاریخی مربوط به دوره‌های مختلف - تنوع گونه‌های گردشگری و وجود باغات مختلف و مطرح شدن این شهر به عنوان یک باغ شهر - وجود شرایط اقلیمی مناسب در فصول مختلف سال - وجود موزه‌های ایلخانی و سنگ نگاره‌ها به عنوان موزه‌های مهم کشور - وجود منطقه علویان مراغه به عنوان منطقه نمونه گردشگری ملی. - وجود منطقه فسیلی مراغه به عنوان بهشت فسیلی ایران و جزء مناطق پنجگانه فسیل مهره دار جهان. - وجود تنوع فرهنگی و صنایع دستی مختلف
	نتایج	آرمان‌ها
مبیت‌شناسی APPRECIATIVE INTENT	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش درآمدهای محلی با درآمدهای تزیینی گردشگری - کاهش تهدیدهای زیست محیطی - جلوگیری از فصلی بودن تقاضای گردشگری و توزیع گردشگران در فصول مختلف سال - ارتقاء هویت و سرزندگی مناطق شهری و روستایی - حضور گردشگران خارجی - افزایش اشتغال ناشی از گردشگری - کاهش بزهکاری‌های اجتماعی ناشی از عوامل مالی و فرهنگی - انتقال فرهنگ مقصد به گردشگران مبدا - افزایش انگیزه بخش خصوصی برای حضور فعال و سرمایه‌گذاری - مطرح شدن شهرستان مراغه جزء شش رتبه اول گردش پذیر ایران 	<ul style="list-style-type: none"> تبدیل منطقه مراغه به نمادی از توسعه یافتگی شهری و منطقه ای در شمال غرب کشور و استان آذربایجان شرقی - ارتقای مناظر و چشم اندازهای طبیعی و ذخائر ارزشمند اکولوژیکی شهر مراغه و پیرامون آن - استفاده از مراتع سهند و کوه سهند به عنوان جاذبه قوی منطقه در راستای توسعه پایدار اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و سیاسی منطقه مراغه - افزایش قابلیت‌های گردشگری و گذران اوقات فراغت برای مردم منطقه در کنار استفاده پایدار از سایر قابلیت‌ها و مزیت‌های شهری ، کشاورزی ، صنعتی ، خدماتی ، فرهنگی ، تاریخی و سیاسی در جهت تأمین نیازهای محلی و ملی - توسعه اقدامات حفاظتی از محیط زیست مناطق طبیعی مرتعی پیرامون شهر مراغه - تأمین زیرساخت‌ها و فراهم نمودن زمینه توسعه و احداث تأسیسات گردشگری و بهره برداری از ظرفیت‌های طبیعی و تاریخی با مشارکت بخش خصوصی و تعاونی - تجهیز لکه‌های محدود از اراضی پیرامون شهر به منظور بهره برداری مناسب از ظرفیت‌های مرتعی و در قالب تفرجگاه‌های مجهز شهری

شکل ۳- اولویت‌بندی نقاط قوت با استفاده از نرم افزار Expert choice

جدول ۶: اولویت‌بندی نقاط قوت براساس مدل AHP

ردیف	نقاط قوت	وزن
۱	وجود جاذبه‌های طبیعی اعم از چشم‌های آب معدنی، قله سهند، مراتع مختلف	۰/۲۳۵
۲	وجود آثار تاریخی مربوط به دوره‌های مختلف	۰/۲۱۱
۳	وجود منطقه فسیلی مراغه به عنوان بهشت فسیلی ایران و جزء مناطق پنجگانه فسیل مهره دار جهان.	۰/۱۵۴
۴	وجود محیط آرام و بکر در مناطق گردشگری روستایی منطقه	۰/۱۰۴
۵	وجود منطقه علویان مراغه به عنوان منطقه نمونه گردشگری ملی	۰/۰۸۷
۶	تنوع گونه‌های گردشگری و وجود باغات مختلف و مطرح شدن این شهر به عنوان یک باغ شهر	۰/۰۷۲
۷	وجود تنوع فرهنگی و صنایع دستی مختلف	۰/۰۶۰
۸	وجود موزه‌های ایلخانی و سنگ نگاره‌ها به عنوان موزه های مهم کشور	۰/۰۴۴
۹	وجود شرایط اقلیمی مناسب در فصول مختلف سال	۰/۰۳۳

شکل ۴- اولویت‌بندی فرصت‌ها با استفاده از نرم افزار Expert choice

جدول ۷: اولویت‌بندی فرصت براساس مدل AHP

ردیف	نقاط فرصت	وزن
۱	توسعه و حفظ باغات شهرستان به عنوان عامل جذب جمعیت	۰/۲۸۵
۲	امکان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای تقویت جاذبه‌های محلی	۰/۲۳۵
۳	بسترسازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری	۰/۱۶۵
۴	تنوع بخشیدن به محصولات گردشگری منطقه	۰/۱۰۶
۵	نزدیکی به قطب‌های گردشگری مجاور (تبریز، ارومیه، اردبیل)	۰/۰۷۸
۶	امکان جذب همکاری‌های بین‌المللی با توجه به شهرت منطقه فسیلی مراغه	۰/۰۷۲
۷	وجود آثار مختلف ثبت شده ملی در منطقه	۰/۰۴۹
۸	استفاده از المان‌های فرهنگی و تاریخی بومی مثل اساتید برجسته‌ای چون اوحدی مراغه‌ای	۰/۰۳۷

۵- بحث و نتیجه‌گیری

امروزه صنعت گردشگری یکی از عوامل اصلی پایداری در سطوح اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط زیستی است. اهمیت این صنعت در قرن حاضر به حدی رسیده است که به عنوان بزرگترین صنعت خدماتی جهان در آمده و سالانه میلیون‌ها نفر توریست در سرتاسر جهان با انگیزه‌های گوناگون در حال جابه‌جایی و سفر می‌باشند. در این پژوهش با استفاده از مدل SOAR و با تأکید بر نقاط مثبت موجود سعی شد با شناسایی نقاط قوت و فرصت‌های منطقه گامی در جهت رسیدن به آرمان‌ها و نتایج مورد انتظار از توسعه گردشگری شهرستان برداشته شود. از آن جایی که شهرستان مراغه نیز دارای توان‌های بالقوه و جاذبه‌های متعدد گردشگری است لذا توجه به آن می‌تواند این شهرستان را به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری در ایران مطرح کند. نتایج نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌های طبیعی مهم‌ترین نقطه قوت و عدم وجود امکانات رفاهی مهم‌ترین نقاط ضعف در راستای توسعه گردشگری منطقه است. همچنین حمایت مسئولان دولتی از توسعه گردشگری روستایی با رویکرد اشتغال‌زایی از جمله فرصت‌ها و افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری روستایی از مهم‌ترین تهدیدهای جاذبه‌های گردشگری روستایی در بخش مرکزی شهرستان مراغه است. در این پژوهش ضمن ارائه مدل SOAR به منظور کاهش نقاط ضعف SWOT، از روش ارزیابی چند معیاره AHP نیز برای اولویت‌بندی نتایج حاصل از مدل SOAR بهره گرفته شده است. در واقع با بکارگیری فرایند برنامه‌ریزی استراتژیک SOAR و همچنین روش AHP ضمن شناسایی ابعاد گردشگری شهرستان مراغه که در توسعه منطقه می‌تواند موثر باشد به ارائه راهکارها و تعیین استراتژی‌های کاربردی برای توسعه گردشگری این منطقه پرداخته شود. براساس تحلیل صورت گرفته در مدل AHP از نظر کارشناسان و نخبگان، توجه بیش‌تر به وجود جاذبه‌های طبیعی، وجود آثار تاریخی مربوط به دوره‌های مختلف و وجود منطقه فسیلی مراغه می‌تواند ما را در دستیابی به نتایج ذکر شده در مدل

SOAR کمک شایانی نماید هرچند نباید از سایر نقاط قوت چشم‌پوشی کرد زیرا اهمیت دادن به آن‌ها برای رسیدن به نتایج و آرمان‌های مورد نظر بسیار پر اهمیت می‌باشند. نتایج تحلیل‌ها در بخش فرصت‌های منطقه نیز حاکی از آن است که، توسعه و حفظ باغات شهرستان که به عنوان فرصت مهمی برای این شهرستان تلقی شده که آن را به عنوان یک باغ شهر در سطح کشور مطرح می‌سازد در کنار سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در گردشگری منطقه و بسترسازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری می‌توانند بخش‌های پیشرو توسعه توریسم بوده و منطقه را در رسیدن به نتایج و آرمان‌های مورد انتظار هدایت نمایند. با توجه به نتایج تحقیق و اولویت‌بندی حاصل از تلفیق مدل SOAR و AHP اولویت‌های اصلی در نقاط قوت و فرصت‌ها مطرح شد و با توجه به این اولویت‌ها اصلی تعیین شده به ارائه پیشنهاداتی به منظور تقویت گردشگری شهرستان در ادامه پرداخته می‌شود.

نتایج تحقیق نشان داد که در بخش نقاط قوت وجود جاذبه‌های طبیعی اعم از چشمه‌های آب معدنی، دامنه قله سهند، مراتع مختلف بیش‌ترین امتیاز را از نظر گردشگران و نخبگان کسب کرده‌اند. لذا برای ارتقاء هر چه بیش‌تر این بخش پیشنهادتی زیر ارائه می‌گردد:

- با ارتقاء سطح فرهنگ مردم بومی و گردشگران با استفاده از آموزش و تبلیغات (تهیه دفترچه‌راهنما برای شناسایی ارزش‌های طبیعی منطقه) می‌توان از آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم نواحی بکر جلوگیری کرد.

- با نشان دادن فواید رعایت اخلاق محیطی و احترام به طبیعت (روش‌های مانند فیلم‌های آموزشی که نشان‌دهنده عوارض ناشی از عدم رعایت حفظ محیط زیست می‌باشد) می‌توان به تقویت رابطه انسان و طبیعت در جاذبه‌های طبیعی و بکر منطقه به منظور ایجاد انگیزه و حس تعلق عاطفی و حفاظت از طبیعت و ارزش‌های آن کمک کرد.

وجود آثار تاریخی متعدد مربوط به ادوار مختلف در منطقه و ثبت آثار تاریخی مختلف تاریخی لزوم توجه به این بخش مهم را الزامی می‌کند. لذا برای تقویت این بخش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود.

- مرمت و بهسازی اماکن تاریخی مانند معبد مهرورجوی، برج کبوترخانه که به مرور زمان دچار فرسودگی شده‌اند

- رعایت خط آسمان در ساختمان‌هایی که در همسایگی بناهای تاریخی منطقه از قبیل برج مدور قرار دارند. برای جلوگیری اغتشاش فضایی و بحث سایه‌اندازی و اشرافیت.

- شناسایی و مستندسازی آثار تاریخی - فرهنگی در محدوده جغرافیایی شهرستان توسط دستگاه مجری با نظارت سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

- با توجه به فرارگیری برخی از آثار تاریخی منطقه مثل رصدخانه مراغه، معبد مهرورجوی در خارج از محدوده شهر ایجاد یک سری ضوابط و مقررات (ضوابطی مانند منع اقامت موقت و تبدیل شدن

این مناطق به عنوان استراحتگاه حیوانات محلی) برای حفظ و جلوگیری آسیب دیدگی آن‌ها الزامی است.

وجود منطقه فسیلی:

از آنجایی که فسیل‌ها بخشی از میراث زمین هستند که شواهدی از تکامل و تحول حیات کره زمین را به همراه دارند بسیار حائز اهمیت می‌باشند. منطقه فسیلی مراغه نیز که به عنوان بهشت فسیلی ایران مطرح است می‌تواند نقش مهمی در توسعه‌ای منطقه و جذب گردشگری داشته باشد. در راستای حفظ و ارتقاء هرچه بیش‌تر این منطقه فسیلی پیشنهادهای چند ارائه می‌گردد.

- منطقه فسیلی شهرستان به خاطر فرسایش عادی و فعالیت‌های انسانی، مانند ساخت و ساز در معرض نابودی است لذا باید با اعمال قوانین و ضوابط دقیق از هرگونه دخل و تصرفی که باعث آسیب به این منطقه ارزشمند می‌گردد جلوگیری شود.

- با توجه به اهمیت بسیار بالای چنین مناطقی از نظر علمی و آموزشی می‌توان از این منطقه به عنوان یک آزمایشگاه طبیعی برای دانش‌آموزان به ویژه دانشجویان رشته‌های زمین‌شناسی و باستان‌شناسی بهره برد تا ضمن حفظ و نگهداری این آثار ارزشمند به بررسی روند تحولات زیستی، تعیین سن و هم بستگی بین مکان‌ها، تفسیر محیط‌های جغرافیایی منطقه پرداخته شود.

- با بررسی‌های انجام شده لزوم احداث یک موزه اختصاصی برای حفظ و نگاه‌داشت آثار اکتشافی در این منطقه ضروری می‌باشد.

- با توجه به اینکه همواره گردشگران زیادی، تمایل به دیدن فسیل‌ها مربوط به دوره‌های زمانی مختلف دارند لذا پیشنهاد می‌شود بخشی از این فسیل‌های کشف شده به وسیله یک سری جعبه‌های روباز در معرض دید گردشگران گذاشته شود تا از یک طرف باعث جذب هرچه بیش‌تر گردشگر به منطقه شده و از طرفی دیگر از آسیب دیدن فسیل‌ها ناشی از دخالت گردشگران جلوگیری شود.

توسعه و حفظ باغات:

با توجه به اهمیت به‌سزای باغات و مزارع در جذب گردشگران امروزه در سطح جهانی شاهد ظهور گونه‌ای از گردشگری تحت عنوان گردشگری باغ (Garden Tourism) هستیم که، از قرن بیستم در اروپا (انگلستان و آلمان) شروع شده است. مطالعات نشان می‌دهد در سال ۱۹۹۴ بیش از ده میلیون گردشگر از باغ‌های مونیخ و نمایش‌های ارائه شده در آن‌ها بازدید کردند. از آنجایی که منطقه مراغه نیز با توجه وجود باغات متعدد و سرسبز به عنوان باغ شهر ایران مطرح می‌گردد توجه به این بخش می‌تواند در تقویت بخش گردشگری آن بسیار حائز اهمیت باشد. در نتیجه پیشنهادهای به منظور تقویت هرچه بیش‌تر این بخش کلیدی در جذب توریسم ارائه می‌گردد.

- ایجاد غرفه‌های فروش محصولات متنوع باغات مراغه مثل سیب، انگور، هلو، گردو و ... در کنار مسیره‌های اصلی و ورودی شهر
- تبلیغات و اطلاع‌رسانی فرآورده‌های مهم باغی شهرستان در تابلوها و نمادهای مختلف ورودی و سطح شهر و ارائه یک‌سری عکس‌ها و گزارش‌های مختصر در فضاهای مجازی از قبیل سایت‌های اینترنتی و...
- ایجاد دهکده‌های توریستی در کنار باغات پیرامون شهر و برنامه‌ریزی برای واگذار بخشی از این باغات به بخش خصوصی به منظور افزایش امکانات رفاهی در این دهکده‌ها
- با توجه به اهمیت و ضرورت حفظ محیط زیست بایستی براساس یک برنامه‌ریزی نظامند، به طریقی عمل کرد که در حین استفاده حداکثری از این باغات به منظور جذب گردشگر با ممانعت از تخریب باغات و اراضی شهری و برون‌شهری و ساخت و سازهای بی‌رویه و احداث اماکن تفریحی بیش از حد به تعادل اکولوژیکی منطقه و حفظ محیط زیست آن کمک کرد. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای تقویت جاذبه‌های محلی :
- از آنجایی که بخش خصوصی در بیش‌تر موارد به دنبال حداکثر سود ممکن می‌باشد. همچنین به دلیل نوسانات فصلی و دوره‌ای در گردشگری منطقه بسیاری از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی تمایل به سرمایه‌گذاری در این بخش را ندارند لذا به منظور جلوگیری از فصلی بودن تقاضای گردشگری، برگزاری نمایشگاه‌های مربوط به پتانسیل‌های مختلف منطقه (نمایشگاه صنایع دستی، نمایشگاه محصولات کشاورزی، برگزاری جشنواره‌های موسیقی...) پیشنهاد می‌شود.
- ایجاد تسهیلاتی برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی همانند اختصاص وام‌های بلندمدت با میزان سود کم و همچنین حمایت ارکان‌های مختلف از قبیل فرمانداری، شهرداری و بخش‌داری از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی پیشنهاد می‌شود.
- علی‌رغم اهمیت بسیار بالای عوامل اقتصادی در جذب سرمایه‌گذاران بخش گردشگری به نظر می‌رسد ابعاد غیر مالی این صنعت نیز در جذب سرمایه‌گذاران بسیار مهم و حائز اهمیت است در این رابطه افزایش بیش‌تر امنیت این منطقه، داشتن کارکنان خوش‌برخورد، انتخاب روش مناسب تبلیغاتی می‌تواند در کنار ابعاد مالی باعث جذب هرچه بیش‌تر سرمایه‌گذاران در این منطقه شود. بستر سازی برای کمپ‌های مختلف گردشگری:
- به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی، ایلی و ایجاد جاذبه برای توسعه صنعت گردشگری در شهرستان، اقدام به ایجاد دهکده توریستی، مراکز اطراق تفرجگاهی، موزه و نمایشگاه گردد.
- با توجه به اهمیت بالای زیر ساخت‌ها در جذب گردشگران، بسترسازی و ایجاد امکانات در زمینه حمل و نقل برای دسترسی به نقاط مختلف شهرستان به ویژه بخش‌های تاریخی منطقه ضروری است لذا باید اقدام به آسفالت نمودن جاده‌های خاکی روستاهای بکر دامنه کوه سهند و تسهیل رفت و آمد گردشگران با افزایش حمل و نقل عمومی نمود.

- با ارائه تسهیلات دولتی و همکاری با صاحبان مراکز اقامتی (هتل‌ها و مسافرخانه) می‌توان به افزایش ارتقاء کمی و کیفی این مراکز کمک به سزایی نمود که این عامل نیز به نوبه خود می‌تواند در جذب هر چه بیش‌تر گردشگران تاثیر چشمگیری داشته باشد.

منابع:

۱. اعتمادی نیا، امیر عباس، مصلحی، محسن (۱۳۹۱) تحلیل و بررسی گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار شهری (نمونه موردی: اصفهان)، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، شماره ۱۳، ص ۱۳۷-۱۶۳.
۲. بهرامی، حسین، نادری خورشیدی، علیرضا، کثیری نژاد، تقی (۱۳۸۹) چيستی و چرایی برنامه ریزی راهبردی و بررسی الگوهای رایج آن، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، سال ۷، شماره ۳۳، ص ۱۱-۳۲.
۳. تولایی، سیمین، ریاحی، وحید، افروخته، حسن، شعبانی، احمد (۱۳۹۰) بررسی توانمندیها و راهکارهای توسعه گردشگری و روستایی در بخش کهک استان قم، پژوهش های جغرافیایی، دوره ۴۵، شماره ۴، ص ۱۰۳-۱۱۸.
۴. حسین زاده دلیر، کریم و رحیم حیدری چپانه (۱۳۸۲) جستاری پیرامون ارزیابی صنعت توریسم در ایران، جغرافیا و برنامه ریزی (علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز)، شماره ۱۳، ص ۵۹-۹۴.
۵. رضوانی، محمد رضا (۱۳۸۷) توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
۶. سبحانی، بهروز (۱۳۸۹) شناخت پتانسیل های گردشگری در مناطق مرزی (مطالعه موردی سیستان)، مجله علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، شماره ۷، شماره ۴، ص ۱۱۳-۱۲۸.
۷. صداقتی، عاطفه، غفوریان، مهسا (۱۳۹۰) برنامه ریزی راهبردی توسعه صنعت گردشگری راهی برای توسعه اقتصادی شهرها - نمونه موردی شهر نیشابور، اولین کنفرانس اقتصاد شهری، ایران، مشهد.
۸. قالیباف، محمد باقر، شعبانی فرد، محمد (۱۳۹۰) ارزیابی و اولویت بندی جاذبه های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری براساس مدل های تصمیم گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سمنان)، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۱۰۱، ص ۱۴۷-۱۷۲.
۹. گل محمدی، فرهود (۱۳۸۸) ضرورت ایجاد و گسترش صنایع دستی و تکنولوژی های متوسط در توسعه گردشگری و اشتغال پایدار در روستاهای ایران، مجله کارآفرین ناب، شماره ۷، شماره ۶۰-۷۰.
۱۰. گودرزی، سروش، مهدی، محمد (۱۳۹۰) بررسی تاثیر گردشگری در توسعه روستایی مورد مطالعاتی روستای ورکانه همدان، مجله هویت شهر، شماره ۸، ص ۹۳-۱۰۲.
۱۱. مرادی، محمود، خاتمی، سمیه (۱۳۹۱) بررسی نقش گردشگری در توسعه روستایی با استفاده از مدل SWOT مورد مطالعه: روستای خور شهرستان خوسف، مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، شماره ۲۶، ص ۱۲۹-۱۴۸.
۱۲. مهرداد، مدهوشی، ناصرپور، نادر (۱۳۸۳) ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۲۸، صص ۲۵-۵۸.
۱۳. موسایی، میثم (۱۳۸۳) تخمین تابع تقاضای توریسم به ایران، فصلنامه ی پژوهشنامه ی بازرگانی، شماره ۳۲، صص ۲۲۵-۲۴۴.
۱۴. مهرداد، مدهوشی، ناصرپور، نادر (۱۳۸۲) ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۲۸، صص ۲۵-۵۸.
۱۵. مهدی زاده، جواد (۱۳۸۹) برنامه ریزی سناریویی گامی نو در برنامه ریزی راهبردی، مجله جستار شهرسازی، شماره ۳۲، صص ۱۲-۲۱.
۱۶. ولی زاده، حمید (۱۳۸۵) چالشهای فراروی صنعت توریسم در ایران با تاکید بر کلانشهر تبریز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
۱۷. کرمی، فریبا، شریفی، رقیه (۱۳۹۲) ارزیابی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی مراغه، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، شماره ۴۶، صص ۱۷۳-۱۹۶.

۱۸. خاوریان گرمسیر، امیر رضا، استاورس، ژاکلین ام، و مهدی علیان (۱۳۹۲) برنامه ریزی راهبردی توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل استراتژیک SOAR (نمونه موردی شهر تفت)، **مجله برنامه ریزی و آمایش فضا**، شماره ۱۷، ص ۱۲۸-۱۴۳.
۱۹. لطفی، صدیقه، باباخان زاده، ادريس (۱۳۹۳) بررسی اثر گردشگری پایدار شهری بر ساکنان شهر (مطالعه موردی: شهر جوان رود کرمانشاه)، **مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری**، شماره ۹، ص ۱۳۰-۱۵۰.
20. Amodeo, R. A. (2005) "Becoming sustainable at interface: a study of identity dynamics within transformational culture change". **Unpublished doctoral dissertation** (Lisle, IL: Benedictine University).
21. Butler, R. (2009) "Tourism in the future: Cycles, waves or wheels?," **Futures**, 41: 346–352.
22. Boroushaki, S, Malczewski, J (2008) "Implementing an extension of the analytical hierarchy process using ordered weighted averaging operators with fuzzy quantifiers in ArcGIS". **Computers & Geosciences**, 34 (4):399–410.
23. Clifton, D.O., & Harter, j.k (2003) "Investing in Strengths. In A.k.S. Cameron, B.J.E. Dutton & C. R.E. Quinn Eds.", **Positive Organizational Scholarship: Foundations of a New Discipline**. San Francisco: **Berrett- Koehler Publishers**, Inc, PP:111-121.
24. Cox, K. (2005) "Organic leadership: the co-creation of good business, global prosperity and a greener future". **Unpublished doctoral dissertation** (Lisle, IL: Benedictine University).
25. Deng, H. (1999) "Multicriteria analysis with fuzzy pairwise comparisons". **International Journal of Approximate Reasoning**, 21, PP: 215–231.
26. Daryabari, J. and Ebrahimi, H. (2003) "Review of the Development of Tourism in kashan: Challenges & Solution", **Iranian Journal of Tourism & Hospitality**, 1(1):19-26.
27. Forslid, R. Haaland, J. I. and Midelfart, K. H (2002) "A U-shaped Europe? A simulation study of industrial location", **International Economics**, 57: 273–97.
28. Jacqueline, M; Stavros, J. & Hinrichs, G. (2009) **Thin Book of SOAR: Building Strengths-Based Strategy**, Bend, OR: Thin Book Publishers.
29. Hosseinali, F., Alesheikh, A. A. (2008) "Weighting spatial information in GIS for copper mining exploration". **American Journal of Applied Sciences**. 5: 1187–1198.
30. Kumral, N. & Onder, O. (2012) **Tourism, Regional Development Public Policy**, Book."
31. Kuokkanen, H., and Rios-Morales, R (2013) "Developing Sustainable Competitive Advantage in the tourism Industry: a financial conceptual model". **In I. Jenkins, and R. Schroder**, **Sustainability in Tourism: A Multidisciplinary Approach** Wiesbaden: Springer: 121-136.
32. Kousis., M (2000) "Tourism and the Environment; A Social Movements Perspectives"; **Annals of Tourism Research**; 27(2).
33. Lai, W.E.I., Han-lun, L.I., Qi, L.I.U, Jing-yi, C.H.E.N., and Yi-jiao, C.U.I (2011) "Study and implementation of fire sites planning based on GIS and AHP". **Procedia Engineering**, 11: 486– 495.
34. Liu, Z (2003) "Sustainable Tourism Development: A Critique", **Journal of Sustainable Tourism**, 11(6): 459-475.
35. Ludema, J. D. and Cox, C. K (2007) **Leadership for World Benefit: New Horizons for Research and Practice**, in S. K. Pideritt, R. E. Fry and D. L. Cooperrider

(eds), *Handbook of Transformative Cooperation* (Stanford, CA: Stanford Business Books): 333–77.

36. Liu, Z (2003) "Sustainable Tourism Development: A Critique", **Journal of Sustainable Tourism**, 11(6): 459-475.

37. Meuser, T., and Von Peinen, C (2013) "Sustainable Tourism: "wish you weren't here", **In I. Jenkins, & R. Schroder, Sustainability in Tourism: A Multidisciplinary Approach**, Wiesbaden: Springer. PP: 85-102.

38. Magazine of the World Tourism Organization, Issue 3/2010 (2010) **UNWTO Publication Department**, Madrid. Spain, available on": www.unwto.org/pub .

39. Pedro Neves (2006) **Tourism Towards Sustainable Regional Development**, Master's Degree Project Division of Urban Planning Kungliga Tekniska Högskolan.

40. Saaty, T.L (1980) **The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting , Resource Allocation**. New York: McGraw-Hill.

41. Sanaye golduz, S. and Makhdum, M (2009) "Appraising Psychosocial Carrying Capacity of Ecotourism in Sacred and Energetic Site (Case Study: Takht-e Soleiman, Throne of Solomon, Iran)", **Journal of Environmental Studies**, 35(51): 13- 15.

42. Stavros, J., Cooperrider, D. and Kelley, D (2003) "Strategic inquiry appreciative intent: inspiration to SOAR'," **AI Practitioner**, November, PP: 2–19.

43. Stavros, J., Cooperrider, D. and Kelley, D (2007) **SOAR: A New Approach to Strategic Planning'**, in P. Holman, T. Devane and S. Cady (eds), *The Change Handbook: The Definitive Resource on Today's Best Methods for Engaging Whole Systems*, 2nd edn (San Francisco, CA: Berrett-Koehler): 375–80.

44. Schrader, C. (1995) "Rural greenway planning: the role of streamland perception in landowner acceptance of land and management strategies", **Landscape and Urban Planning**, 33:375–90.

45. Stavros, J. and Saint, D (2009) **SOAR: Linking Strategy and OD to Sustainable Performance** , in W. Rothwell, J. Stavros, R. Sullivan and A. Sullivan (eds)", *Practicing Organization Development: A Guide for Leading Change* (San Francisco, CA: Jossey-Bass) :377–94.

46. Vafai, F., Hadipour, V., and Hadipour, A (2013)" Determination of shoreline sensitivity to oil spills by use of GIS and fuzzy model, Case study: the coastal areas of Caspian Sea in north of Iran". **Ocean & Coastal Management**, 71: 123–130.

47. Vahidnia, M.H., Alesheikh, A.A., & Alimohammadi, A. (2009) "Hospital site selection using fuzzy AHP and its derivatives". **Journal of Environmental Management**, 90: 3048–3056.